

УДК 338.2:637.1

© 2017

*Г.П. Лисенко**Інститут продовольчих
ресурсів НААН*** Науковий керівник —
доктор економічних наук
О.В. Коваленко*

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ*

Мета. Проаналізувати ситуацію на ринку м'яса та м'ясопродуктів, установити основні причини погіршення стану ринку, визначити перспективи розвитку м'ясопереробного комплексу України. **Методи.** Системний підхід до фактологічних матеріалів, абстрактно-логічний підхід щодо узагальнень. **Результати.** Виробництво м'яса птиці та свинини у 2003 – 2016 рр. збільшилось, яловичини — скоротилося. Фактичне споживання м'яса та м'ясопродуктів менше від раціональної норми на 20,3 кг. Зменшилося поголів'я усіх видів тварин. **Висновки.** Виробництво м'яса птиці та свинини у майбутньому нарощуватиметься. Виробництво м'яса великої рогатої худоби нерентабельне і потребує державної підтримки.

Ключові слова: м'ясо та м'ясопродукти, м'ясопереробна галузь, рівень виробництва, споживання, м'ясо птиці, свинина, яловичина.

Дослідженню сучасного стану і перспектив розвитку м'ясопереробної галузі України значну увагу приділяли у своїх наукових працях М.П. Сичевський, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, В.Я. Амбросов, П.Р. Пуцентайло, В.П. Рябоконь, В.М. Кепко, Н.Г. Грибан та ін. Проте м'ясопереробна галузь України у своїй діяльності і досі стикається із рядом вагомих перепон, що зменшують її конкурентоспроможність. Через недостатність якісної сировини, відсутність збалансованої системи матеріально-технічного забезпечення, непрогнозовану цінову політику, відсутність стабільності, державної підтримки сільгоспвиробників та інші негативні чинники стратегічно важлива для України галузь перетворюється у неконкурентну та вкрай збиткову.

Це зумовлює потребу подальшого вивчення сучасного стану галузі для пошуку можливостей подолання ситуації, що склалася, та визначення перспектив розвитку м'ясопереробної галузі.

Мета досліджень — проаналізувати ситуацію на ринку м'яса та м'ясопродуктів,

установити основні причини погіршення стану ринку, визначити перспективи розвитку м'ясопереробного комплексу України.

Методика досліджень. Системний підхід до аналізу статистичних даних, абстрактно-логічний підхід щодо узагальнень результатів досліджень, формулювання висновків тощо.

Результати досліджень. Один із найважливіших чинників, що характеризує будь-яку галузь, — це наповненість ринку товарами на рівні, потрібному для забезпечення раціональної норми споживання м'яса та м'ясопродуктів. Цей показник в Україні становить 83 кг на душу населення в рік, мінімальна норма — 52 кг. Протягом 2000–2015 рр. рівень споживання м'яса та м'ясопродуктів на 1 особу в рік збільшився на 56,7%, або на 20,3 кг, досягнувши лише 51,4 кг. Тобто попри зростання впродовж років фактичного рівня споживання, цей показник так і не досяг раціональної норми, більше того, він ледь дотягує до мінімальної позначки.

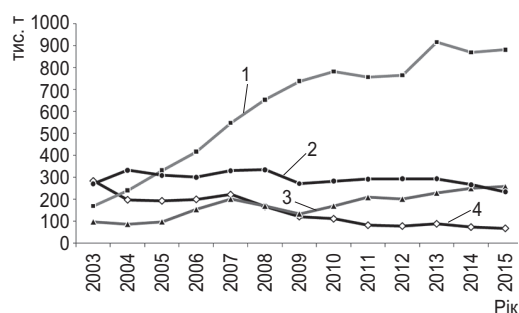
Крім загального рівня раціональної норми споживання м'яса та м'ясних продуктів,

українці не дотримуються і пропорцій щодо вживання різних видів м'яса. Відповідно до встановлених фізіологічно необхідних норм, кожен українець повинен щороку споживати: яловичини — 32,4 кг; свинини — 28,2; м'яса птиці — 16,6; інших видів м'яса — 5,8 кг. Фактично ж у 2015 р. населенням України м'яса птиці було вжито значно більше, ніж потрібно, а усіх інших видів м'яса — недоотримано. Саме завдяки м'ясу птиці було забезпечено більш-менш достатній рівень споживання м'яса та м'ясних продуктів. Якщо яловичину вживали менше раціональної норми на 24,2 кг, свинину — на 10,1, інших видів м'яса — на 4,9 кг, то м'ясо птиці перебільшувало норму на 7,6 кг і це за недотримання раціональної норми споживання м'яса та м'ясопродуктів усіх видів на 31,6 кг.

Така ситуація пояснюється заміщенням споживачами дорогих видів м'яса дешевшими аналогами, причиною чого є різна ціна м'яса та м'ясопродуктів, а також низькою купівельною спроможністю населення.

Дефіцит кормів і зростання цін на них призвели до росту собівартості виробництва продукції тваринництва. У поєднанні з недостатнім для задоволення потреб населення виробництвом це спричинило підвищення цін на м'ясо худоби і птиці. Купівельна спроможність населення останніми роками знижувалася, що давало змогу йому купувати лише те м'ясо, що входить до середнього і низького цінових сегментів (курятину та свинину). Як результат, виробники, прагнучи задовольнити потреби споживачів і зменшити збитковість від своєї діяльності, скорочують виробництво нерентабельних видів продукції та збільшують — прибуткових.

Отже, виробництво м'яса птиці стабільно зростає (рисунок). З 169,5 тис. т у 2003 р.

Виробництво м'яса та м'ясопродуктів в Україні, тис. т: 1 — м'ясо свійської птиці; 2 — вироби ковбасні; 3 — свинина; 4 — яловичина

(Рисунок і таблицю сформовано за даними Державної служби статистики України. Дані 2014 та 2015 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

його пропозиція збільшилася до 882 тис. т 2015 р. (ріст у 5,2 раза), причина цього — низька собівартість виробництва, а отже, і ціна, що в умовах низької платоспроможності населення значно підвищує попит на цей продукт.

Також у період з 2003 до 2015 р. збільшилося виробництво свинини. Хоч її ціна майже вдвічі вища, вона все одно тримається на межі рентабельності та приносить прибутки виробникам. З 2003 р. виробництво свинини зросло в 2,6 раза, а її загальний обсяг виробництва 2015 р. становив 259,9 тис. т.

Динаміка виробництва ковбасних виробів залишається відносно стабільною з тенденцією до зменшення на користь

Поголів'я худоби та птиці в Україні станом на 1 січня, тис. гол.

Вид тварин	Рік								Відхилення 2016 р./1991 р.	
	1991	2001	2011	2012	2013	2014	2015	2016	+, -	%
Велика рогата худоба	24623	9424	4494	4426	4646	4398	3884	3777	-20847	-84,7
у т.ч. корови	8378	4958	2631	2582	2554	2443	2263	2172	-6206	-74,1
Свині	19427	7652	7960	7373	7577	7764	7351	7093	-12334	-63,5
Вівці та кози	8419	1875	1732	1739	1738	1500	1371	1327	-7092	-84,2
Птиця усіх видів	246104	123722	203840	200761	214071	220636	213336	209974	-36131	-14,7

зростання попиту на свинину і напівфабрикати. За 2003–2015 рр. воно скоротилося на 13,6%. Водночас сегмент варених ковбас, сосисок, сарделенок має зростання, а зменшення відбулося в основному за рахунок копчено-запечених виробів і напівкопчених ковбас.

Виробництво яловичини за розглянутий період значно скоротилося (в 4,2 раза). Якщо у 2003 р. її виробництво становило 283,9 тис. т, то у 2015 р. — лише 67,6 тис. т. Основна причина такого скорочення — значне зменшення поголів'я великої рогатої худоби. Так, на 1 січня 2016 р. проти 1 січня 1991 р. воно скоротилося на 84,7% (таблиця). Свиней у

2016 р. вирощували на 63,5% менше, вівці та кози від стада 1991 р. у 2016 р. становили 15,8%. Лише поголів'я птиці усіх видів зменшилося проти 1991 р. усього на 14,7%.

Таке скорочення поголів'я зумовлено кардинальною зміною структури вирощування худоби і птиці. Якщо до розпаду Радянського Союзу основне поголів'я було зосереджено у великих сільськогосподарських підприємствах, то нині понад 50% від загальної чисельності поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці утримується в господарствах населення, які неспроможні забезпечити сировиною м'ясопереробну галузь.

Висновки

На основі наведеного вище можна виділити такі причини погіршення стану м'ясопереробного комплексу: висока собівартість виробництва, а отже, і цін на продукцію за низького платоспроможного попиту споживачів; скорочення поголів'я тварин, що призводить до зменшення забезпечення переробників вітчизняною сировиною; низька якість сировини для м'ясопереробної галузі внаслідок неспроможності здійснення контролю за вирощуванням худоби в господарствах населення; відсутність збалансованої системи матеріально-технічного забезпечення, стабільності та державної підтримки сільгоспвиробників; непрогнозована цінова політика; нерозвинений експортний потенціал, і як наслідок, відсутність ринків збуту та ін.

Оцінюючи перспективи розвитку м'ясопереробної галузі, можна з упевненістю говорити про нарощування виробництва м'яса птиці та продукції, що виробляється з неї, у майбутньому. Основна причина — прибутковість галузі та високий експортний потенціал. Промислове виробництво м'яса птиці відповідає вимогам Технічних регламентів ЄС та МС, що дає змогу нарощувати його експорт, а низька собівартість виробництва забезпечує помірні

ціни на готову продукцію. Виробництво свинини також має позитивні тенденції розвитку. Хоча його рентабельність менша, ніж у м'яса птиці, та все ж виробники щороку збільшують обсяги виробництва.

Проте про виробництво яловичини такого сказати не можна. Поголів'я великої рогатої худоби щороку скорочується, відповідно зменшуються і обсяги виробництва. Крім того, яловичина належить до дорогих видів м'яса, ціна якого весь час зростає, що за низької купівельної спроможності споживачів є вкрай негативним чинником. Галузь потребує державної підтримки та дотацій, які щороку, на жаль, скорочуються. Крім того, для підвищення ефективності тваринницьких сільськогосподарських підприємств і поновлення застарілого технологічного оснащення потрібні інвестиції. Водночас тривалі терміни їх окупності (7–8 років для великої рогатої худоби, 4–5 років — для свинарства й птахівництва) негативно впливає на можливість інвестування. Усі наведені вище чинники у майбутньому можуть призвести до подальшого скорочення поголів'я великої рогатої худоби та зменшення забезпеченості м'ясопереробної галузі сировиною вітчизняного виробництва.

Бібліографія

1. Грибан Н.Г. Проблеми та перспективи розвитку м'ясопереробної галузі аграрного сектору/Н.Г. Грибан//

Вісн. Кременчуцького нац. ун-ту імені Михайла Остроградського. — 2013. — Вип. 2. — С. 159–164.

2. Бужин О.А. Конкурентоспроможність продукції тваринництва: монографія. — Черкаси: «Відлуння—Плюс», 2008. — 248 с.

3. Інновації та бізнес у харчовій промисловості: монографія/О.В. Коваленко. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. — 300 с.

4. Кепко В.М. Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства в регіоні; зб. наук. праць Таврійського держ. агротехнолог. ун-ту (економічні науки). — 2013. — № 2(6). — С. 155–162.

5. Лисенко Г.П. Сучасний стан та проблеми функціонування сировинної бази м'ясопереробних підприємств/Г.П. Лисенко//Прод. ресурси: зб. наук. праць. Серія: Екон. науки. Ін-т прод. ресурсів, 2014. — № 3. — С. 150–154.

6. М'ясопереробний комплекс України: сучасний стан та перспективи розвитку/Г.П. Лисенко,

О.В. Коваленко. — Ін-т прод. ресурсів. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. — 63 с.

7. Пуцетейло П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції/Інноваційна економіка. — 2014. — № 3 (52). — С. 55–61.

8. Харчова промисловість України: стратегічні аспекти розвитку: монографія/за ред. Я.М. Гадзала; Ін-т прод. ресурсів. — К.: Аграр. наука, 2016. — 380 с.

9. Шлапак О. Конкурентоспроможність вітчизняного м'ясного скотарства/О. Шлапак/Економіст. — 2013. — № 2. — С. 48–51.

10. Vukasović T. European meat market trends and consumer preference for poultry meat in buying decision making process/T. Vukasović//World's Poultry Science Journal. — 2014. — № 70(2). — P. 289–302.

Надійшла 21.06.2016.

ВИПРАВЛЕННЯ

З технічних причин у статті **В.М. Булгакова, О.В. Адамчука «Теоретичне дослідження відцентрового розкидача мінеральних добрив»**, що вийшла друком у журналі «Вісник аграрної науки» № 12 за 2016 р. (с. 51–57), було допущено неточність у написанні рівнянь: 4, 5, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 19, 22, 23, 26, 27, 31. Правильне написання рівнянь має бути таким:

$$P_{\tau\tau} = P_{\tau} \cos \varepsilon \quad (4), \quad P_{\tau} = P \sin \alpha \quad (5), \quad F_k = 2m\omega \frac{dL}{dt} \quad (7), \quad P_n = P \cos \alpha \quad (8), \quad P_m = P_{\tau} \sin \varepsilon \quad (9),$$

$$m \frac{d^2 L}{dt^2} = m\omega^2 \pm mg \sin \alpha \cdot \cos \varepsilon - \frac{d^2 L}{dt^2} + 2f_r \omega \frac{dL}{dt} - \omega^2 L = (\omega^2 r_o - f_r g \cos \alpha) +$$

$$- f_r \left(2m\omega \frac{dL}{dt} + mg \cos \alpha + mg \sin \alpha \cdot \sin \varepsilon \right) \quad (10), \quad + g \sin \alpha \cdot \sin(\gamma_o + \omega t) - f_r g \sin \alpha \cdot \cos(\gamma_o + \omega t) \quad (13),$$

$$\lambda^2 + 2f_r \omega \lambda - \omega^2 = 0 \quad (14), \quad \bar{L} = C_1 e^{\lambda_1 t} + C_2 e^{\lambda_2 t} \quad (16), \quad L^* = W \sin(\gamma_o + \omega t) + Z \cos(\gamma_o + \omega t) + J \quad (19),$$

$$\begin{aligned} & -\omega^2 W \sin(\gamma_o + \omega t) - \omega^2 Z \cos(\gamma_o + \omega t) + \\ & + 2f_r \omega [W \cos(\gamma_o + \omega t) - Z \sin(\gamma_o + \omega t)] - \\ & - \omega [W \sin(\gamma_o + \omega t) + Z \cos(\gamma_o + \omega t) + J] = \\ & = K + U \sin(\gamma_o + \omega t) - f_r U \cos(\gamma_o + \omega t) \quad (22), \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & -\omega^2 W \sin(\gamma_o + \omega t) - \omega^2 Z \cos(\gamma_o + \omega t) + \\ & + 2f_r \omega^2 W \cos(\gamma_o + \omega t) - 2f_r \omega^2 Z \sin(\gamma_o + \omega t) - \\ & - \omega^2 W \sin(\gamma_o + \omega t) - \omega^2 Z \cos(\gamma_o + \omega t) - \omega^2 J = \\ & = K + U \sin(\gamma_o + \omega t) - f_r U \cos(\gamma_o + \omega t) \quad (23), \end{aligned}$$

$$J = -\frac{K}{\omega^2}, \quad Z = 0, \quad W = -\frac{U}{2\omega^2} \quad (26), \quad L^* = -\frac{U}{2\omega^2} \sin(\gamma_o + \omega t) - \frac{K}{\omega^2} \quad (27),$$

$$\begin{aligned} V_r = \frac{dL}{dt} = & \left[\frac{U \cos \gamma_o}{2\omega(\lambda_1 - \lambda_2)} - \frac{U \lambda_2 \sin \gamma_o}{2\omega^2(\lambda_1 - \lambda_2)} - \right. \\ & \left. - \frac{K \lambda_2}{\omega^2(\lambda_1 - \lambda_2)} \right] \lambda_1 e^{\lambda_1 t} + \left[-\frac{U \cos \gamma_o}{2\omega(\lambda_1 - \lambda_2)} + \right. \\ & \left. + \frac{U \lambda_2 \sin \gamma_o}{2\omega^2(\lambda_1 - \lambda_2)} + \frac{K \lambda_2}{\omega^2(\lambda_1 - \lambda_2)} + \frac{U \sin \gamma_o}{2\omega^2} + \right. \\ & \left. + \frac{K}{\omega^2} \right] \lambda_2 e^{\lambda_2 t} - \frac{U}{2\omega} \cos(\gamma_o + \omega t) \quad (31). \end{aligned}$$